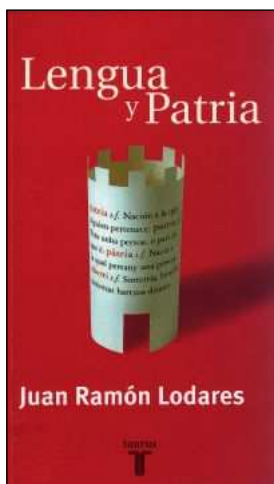

el Hospital de “La Roseraie” dicho centro. A mí, desde un punto de vista médico, me habría gustado que la dedicación en el libro a todo lo relativo a las memorias médicas del Hospital hubiera sido más extensa; me quedo con ganas de conocer con más profundidad la actividad médica de aquellos exiliados que crearon un hospital para atender a soldados heridos y mutilados y a refugiados políticos vascos entre 1937 y 1940. Eso hubiera hecho más interesante el libro para los profesionales de la medicina pero es cierto que su interés para la población en general habría sido menor y no hay que olvidar que ésta era, precisamente, el objetivo de la publicación.

Existen otros hospitales creados por el Gobierno Vasco para atender a refugiados y gudaris que todavía no han sido estudiados y que recoge Arratibel en el artículo antes citado “Sanidad Vasca: Guerra Civil y exilio”, como son los Hospitales Euskadi en Barcelona, Gernika en Canovellas (Barcelona), la Clínica Otxandiano en Barcelona, el Sanatorio antituberculoso de Montealegre situado cerca de Badalona, el Hospital de St. Cristau en el País Vasco francés, el Sanatorio antituberculoso Osasuna en Cambó y las clínicas de Saint Etienne y París. El estudio de la actividad médica desarrollada por el Gobierno Vasco en Cataluña y en el exilio es un campo que puede dar muchos frutos para mejorar el conocimiento del pasado médico vasco y este libro de Larronde es el primer paso.

Pedro Gorrotxategi Gorrotxategi

LODARES, Juan Ramón

Lengua y patria

Madrid : Taurus, 2002. - 214 or. - ISBN: 84-306-0453-7.

Egileak liburu honen bitartez helburu ideologiko garbia du: gaurko Espainiako hizkuntza-nazionalismo periferikoek jatorria tradizionalismo hispaniko-katolikoan dutela erakustea. Tradizionalismo hispano-katoliko honen oinarria Bibliaren interpretazioan ikus omen daiteke, Babel terminoaz zedarritu daitekeen mitoaren interpretazio oker edo interesatuan, hain zuzen. Bibliaren interpretazio honen arabera tradizionalismo hispano-katolikoak hizkuntza elementu sakratutzat hartu du, eta, halaber, hizkuntza, arraza, eta nazioa edo herria kontzeptuak elkartu egiten ei ditu. Ildo honetatik ezin daitezke Espainiako nazionalismoaren eta hizkuntzaren arteko harremanak ulertu erlijioaren eragina kontuan izan barik.

Lodaresen ustez nazionalismoa, beraz, ez litzateke Europa XIX mendean astindu zuen mugimendu erromantikoren sehaskan sortua izango, katolizismo tradizionalare-

nean baino. Nazionalismo periferikoek hizkuntzen inguruan egiten dituzten aldarrikapenak ez dira planteamendu aurrerazaleetatik sortu, jarrera tradizional eta atzerazaleetatik baino.

Egilearentzat hizkuntza-aniztasuna ez da fenomeno naturala, gizakien bakartzearen eta komunikatzeko zailtasunaren ondorioa baino (“fundamentada en el aislamiento material de las gentes y en las dificultades para comunicarse”). Horrela, ez da jarrera negatiboa gizakien arteko ezberdintasunak edo komunikatzeko zailtasunak mugatzeko hizkuntza bera erabiltzera jotzeko asmoa.

Eta asmo horrek, hain zuzen, ekarri digu Espainian gaztelaniaren zabalkundea, Lodaresen ustez behintzat. Gaztelaniaren zabalkundea ez omen dagokio ezarketari, inguru tradiziozaleetan esaten den legez, gizarteak egin duen aurrerabideari baino. Ekonomiaren aurrerapenak, muga eta aduanen ezabaketak, giza-migrazioak, iraultza industrialak, langileriaren behar berriak, komunikazio eta garraioen garapenak, kanpo merkatalgoan eta politikan eskualdeek izan dituzten interes komunek eta, oro har, aurrera jotzeak ekarri dute gaztelaniaren zabalkundea. Gaztelania hizkuntza komuna bada, herritarren artean oso sustraituta dagoelako omen da, eta, batez ere, ekonomiaren, merkataritzaren eta enpresaren arloetan gainera hizkuntzen ginetik ari delako.

Gaztelaniak duen hedapena, beraz, gizarteak aurrera egitearen ondorio hutsa baino ez da. Aurrerabideak ekarri omen duena, alegia. Beste hizkuntzen alde egiten bada, Espainiako herrien arteko ezberdintasunak aldarrikatzen badira, sektore lokal batzuentzat ekonomikoki interesgarria delako da.

Jarrera eta argudio honi eusteko, liburuan Espainiako azken bost edo sei mendetan hizkuntzen inguruan boteretik zein gizartearen sektore ezberdinetatik aldarrikatutako iritziak biltzen ahalegindu da egilea: Amerikaren kolonizazioaren garaian erregetzatik ezarritako hizkuntza-irizpideak zein konkistatzaileek erabilitakoak, Errege Katolikoek eta Cisnerosen garaikoak, erromantizismoaren sasoikoak, Bigarren Errepublikan gobernuak zein gizaseme ospetsuek kaleratutakoak, eta abar. Edozelan ere, bildutako iritzi guzti-guztiak egileak erakutsi nahi digun hipotesiarekin bat datoz.

Argudio-lerroa argia da beti: euskararen, katalanaren eta galizieraren alde historian zehar egin diren aldarrikapen eta planteamendu guztiak, tradizioarekin askoz ere hobeto lot daitezkeela progresoarekin baino. Katolizismo tradizionalista izan da, gainera, guzti horren biltzailea. Katolizismo tradizionalista beti izan da hizkuntzen eta ezberdintasunen aldekoa, Biblia era horretan interpretatu duelako. Katolizismo tradizionalistari eta Elizari esker daukate gaur egun euskarak, galizierak eta katalanak duten balorazioa (“... ni el catalán ni el eusquera tendrían hoy la representación pública que tienen sin el respaldo que le brindaron sus movimientos nacionalcatólicos y la propia Iglesia como inspiradora suya”).

Argigarria begitantzen zait Paraguayo guaranieraren egoera, Quebecen frantsesak duen hedapena eta Afrikako herrialde askotako eleaniztasuna zelan gertatu diren Lodaresen interpretatzeko duen era. Guztia ei da, neurri handi baten behintzat, erlijioari eta erlijio-gizonei esker: Paraguayn jesuitek XVItik XVIII mendera eraiki eta zuzendu zuten “Reino Jesuítico”an guaraniera hizkuntzari eutsi ziotelako esker; Quebecen bertara joandako kolonizatzaileek ingelesik ez zezaten ikasi Eliza Katolikoaren ekinari esker; Afrikakoa XIX mendeko erlijio-gizon ingeles eta frantsesek bertako hizkuntzak erabiltzeko hartutako erabakiari esker. Bestela, bere ustez, berezko garapena gertatuz, hizkuntza-batasuna izango litzateke eskualde horietako ezaugarria.

Espainiara itzuliz, hizkuntza-aniztasunaren galbidea XVIII mendean hasi zela uste du, giza-interesak erlijio-interesei gailentzen zaizkienean, alegia. Orduetik aurrera, Espainiako aurrerazale guztiak gaztelaniaren nagusitasuna eta egokitasuna aldarrikatu ei dute. XVIII mendean ilustratuek horrela aldarrikatu zuten eta Espainiako Erregetzak, bere aurreko joera aldatuta, hizkuntza-politika bateratua bultzatzen hasi zen, horretarako Elizari muzin egin bazion ere. XIX mendean erromantikoek, sozialistek, anarkistek eta aurrerazaleek orok gauza bera egin zuten. Lodaresen ustez, zenbat eta ezkertiarago izan, orduan eta erradikalagoak ziren kontu honetan. Hona hemen berak jaso duen *La lucha de clases* aldizkariko puska bat: “Nosotros lo decimos como lo sentimos, dadas las circunstancias actuales, quisieramos un gobierno que no permitiese la literatura regionalista y que acabara con todos los dialectos y todas las lenguas diferentes de la nacional, que son causa de que los hombres de un país se miren como enemigos y no como hermanos (7-10-1899)”. Bigarren Errepublikan ere gauza bera gertatu ei zen eta horrela adierazi zuten, besteak beste, Menéndez Pidal, Sánchez Albornoz, Jiménez de Asua eta beste hainbat liberal eta sozialistak. Horrela ikusten zuen Euskal Herriko Enrique de Francisco sozialistak euskararen irakaskuntza: “... es de un perjuicio notorio, que sólo serviría para robustecer a las fuerzas reaccionarias de la extrema derecha...”.

Euskararen, galizieraren eta katalanen alde, ostera, indar tradiziozaleak eta atzerakoiak baino ez ei ziren agertu aldi luze horretan. Hori guztia Lodaresek zenbait pentsalariren hitzak erakutsiz baiesten du, froga guztiak iritzi-mailan geratzen direlarik.

Frankismoak, nazional katolizismoaren ideologia berreskuratzean, hizkuntzaren, arrazaren eta herriaren arteko identifikazioa aldarrikatu zuen, baina oraingoan, gaztelaniaren nagusitasuna bultzatuz. Frankismoak gaztelaniaren alde egin bazuen ere, oker egin omen zuen, horretarako ideologia tradizionalistan oinarritu zen eta. Horretan, bada, frankismoa mugimendu nazionalistekin elkar daiteke, guztien ideologia tradizionalismo katoliko atzerakoian oinarritzen baita.

Alabaina, zer gertatu da frankismoaren ostean? Bada, indar aurrerazaleek eten egin dutela hizkuntza-kontuan ildo ideologikoa aurreko pentsalari aurrerazaleekin. Zergatik? Besteak beste, erlijioa sartu delako tartean: “Es un hecho bien conocido que la represión franquista dejó a las tradicionales organizaciones obreras en la inopia (sic). De modo que durante toda la dictadura, pero especialmente en los años cincuenta y sesenta, las organizaciones católicas cumplieron las funciones típicas de un Movimiento Obrero agotado”. Harrigarria bada ere, frankismoak langileen erakundeak “inopia” delakoan utzi zituela dio. Halere, harantzago jo behar dugu Lodaresen argumentazioan: gaur ezkerretik edo progresoa defendatzen duen indarren batetik euskararen, galizieraren eta katalanaren alde egiten bada, erlijioak utzitako lortza bezala ulertu behar ei dugu.

Eta horixe da, nire ustez behintzat, Lodaresen helburu nagusia: gaur egungo ideologia aurrerazalea berbideratzea. Horixe da bere aldarrikapena: liberalismotik zein marxismotik (Engels, Lenin) hizkuntza-aniztasuna beti ikusi izan dela herritarren eta langileen askatasunaren aurkako traba bezala, eta, bide batez, askatasunaren aurkako oztopo legez. Gaur egungo hainbat erakunde aurrerazalek, beraz, beren ideologia hizkuntza-kontuetan aldatu beharko lukete, iturrietara joz. Horrela amaitzen du “Cambiar de rumbo” atala (177-181): “Se da, por tanto, en España la circunstancia de que corrientes de opinión u organizaciones que se consideran progresistas, no sólo no tienen propuestas originales en este asunto, como podían tenerlas antes de la dictadura, sino que –pretendiendo oponerse a lo que en su criterio consideran liberalismo– avalan, en distinto grado, criterios conservadores”.

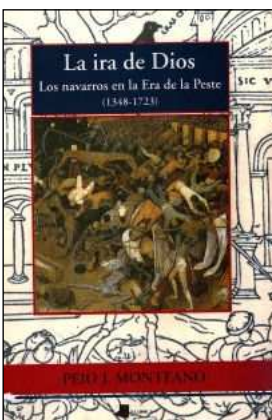
Hizkuntza-aniztasunari eustea, beraz, atzerakoa izatea da. Aurrerabideak hizkuntza-batasuna dakar. Gizakiok hizkuntza berberaz elkar ulertzea naturala da. Gizakion askatasuna eta aurrerabide nahi badugu, hizkuntza-batasunerantz jo beharko dugu. Alabaina, nahikoa litzateke gauzak bere horretan uztea, berezko indarrek horretara baikaramatzate.

Ezberdintasunen alde eta hizkuntza-aniztasunaren alde agertzeak, ostera, ezkutuko interesak defendatzea du helburu, talde pribilegiatu baten interesak, alegia. Horrela, Petras pentsalari marxistaren iritzia ere badakar harira. Petrasen ustez Katalunyan, esaterako, jatorri espainiarreko langilegoaren ondorengoei katalanez hezkuntza ezartzea, langilego honen hustiakuntza betikotzeko asmoaren isla baino ez da. Hizkuntza ezarriz euren askatasuna eta garatzeko gaitasuna oztopatu baino ez da egiten, hizkuntza-eskubideak urratzeaz gain, noski. Hizkuntza-politika honekin, Lodaresen eta Petrasen ustez, gutxiengo pribilegiatuaren interesei eutsi nahi zaie.

Bide batez, liburuaren amaieran ohar bat Europar Batasunarentzat: "... y todavía pueden fortalecerse en la Unión Europea corrientes de opinión inclinadas a formar sociedades homogéneas hechas por segregación de comunidades lingüísticas mayores", eta "... la Declaración de Estrasburgo, inspirada por el Foro de Ermua, nos alerta sobre el hecho de que el neonazismo esté infiltrándose en aquellas minorías étnicas, lingüísticas o territoriales de la Unión Europea inclinadas a formar sociedades homogéneas no por agregación de partes, sino por segregación, uniformándolas en la lengua y exaltando sus particularidades para evitar que se mezclen con comunidades mayores". Baiestapen hauek Hitler eta nazismoa Babeleko mitoarekin lotu ondoren, noski.

Badira liburu honetan interesgarriak diren beste hainbat kontu, hala nola, zelan identifikatzen duen hizkuntza-aniztasunaren alde izatea eta nazionalismoa, zelan bat egiten duen hizkuntza-aniztasunaren alde egotea eta talde txiki pribilegiatuaren interes ekonomikoen alde egotea, zelan direnak eta ez direnak jartzen dituen ideologia nazionalistaren ahoan (esaterako, guztiak oinarritzen omen dira besteekiko mesprezuan), edo zelan interpretatzen dituen euskararen, galizieraren eta katalanaren historian gertatu diren hainbat fenomeno. Alabaina, horretarako liburura jo beharko du irakurleak, hemen eskaini zaigun tokia bukatu da eta.

Andoni Barreña Agirrebeitia

MONTEANO SORBET, Peio Joseba

La ira de Dios. Los Navarros en la era de la peste (1348-1723)

Iruñea : Pamiela, 2002. - 317 p. - Ensayo y Testimonio 49. - ISBN: 84-7681-353-8.

Après avoir donné en 1999 une excellente édition de sa thèse *Los Navarros ante el hambre, la peste, la guerra y la fiscalidad*, Peio Monteano publie à présent un beau